

Підгурська В. Ю. Методичні особливості формування каліграфічних умінь та навичок учнів початкових класів. *Актуальні проблеми початкової освіти : теорія і практика* : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир, 2023. С. 54-56.

В. Ю. Підгурська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Методичні особливості формування каліграфічних умінь та навичок учнів початкових класів

Сьогодні, в час комп'ютерних технологій, проблема каліграфічного письма є вкрай актуальною, адже ми значно менше послуговуємося ручкою та аркушем паперу, а "записуємо" все в гаджетах, які повсякчас знаходяться під рукою. З появою комп'ютерів люди приділяють письму недостатньо уваги, що призводить до поступової втрати каліграфічних навичок. Через це менше задіюються дрібні м'язи рук, втрачається їх сформованість і, як наслідок, погіршується почерк. Разом із тим учені експериментально довели, що діти, в яких добре розвинена моторика пальчиків і кистей рук, значно випереджають своїх ровесників у розвитку. Такі учні логічно міркують, у них добре розвинута пам'ять, увага та зв'язне мовлення. Дослідження науковців підтверджують зв'язок інтелектуального розвитку з розвитком дрібної моторики рук.

Навчити здобувачів освіти правильно й красиво писати букви, безпомилково поєднувати їх між собою, сформувані навички швидкого й безвідривного письма – така мета каліграфічного письма.

Навчання письма потребує тривалого часу для вироблення необхідних навичок і вмінь. Письмо є складною усвідомленою формою мовленнєвої діяльності та являє собою цілий навчальний комплекс із низкою проміжних етапів, які потребують від здобувача освіти цілеспрямованого щоденного навчання й постійного вдосконалення. Самостійно навчитися письма неможливо, оскільки ця навичка має передаватися від когось, хто вже нею володіє, – і для учнів початкових класів такою людиною виступає вчитель.

У методиці каліграфії застосовують такі методи навчання письма: аналітико-синтетичний, лінійний, тактовий (ритмічний), копіювальний, генетичний, асоціативно-образний та метод Карстера.

Навчити каліграфічно писати першокласників доволі складно, і цей навчальний процес вимагає від учителя відповідних знань. Діти, які тільки прийшли до школи, ще мало при звичаєні до письмової роботи й вимагають постійної уваги та допомоги.

Навчання грамоти в першому класі поділяється на три періоди: добуквений, буквений і післябуквений.

Добуквений (підготовчий) період триває 2-3 тижні. У цей час діти вчать правильно сидіти за партою, розміщувати зошит, тримати олівець, знайомляться

з розліновкою робочого зошита, вчать орієнтуватися на його сторінках та в робочому рядку. Усе це дає змогу школярам розвинути дрібну моторику м'язів рук, координацію власних рухів, окомір. Робота з учнями на даному етапі навчання каліграфії розпочинається з написання крапок, далі діти вчать наводити контури різних предметів, робити заштриховку, писати прямі, похилі, півовальні лінії. Також у цей період учнів знайомлять із поняттям "праворуч", "ліворуч", "уверх", "униз". У добуковий період школярі вчать писати основні та допоміжні елементи букв (виділяють дев'ять основних елементів та декілька додаткових).

Буквений період навчання письма проводиться паралельно з буквеним періодом навчання читання. Перш ніж перейти до вивчення нової букви, дітям демонструють зразок (картку, таблицю, мультимедійну дошку) з друкованим та рукописним варіантом написання нової літери. Спочатку розглядається друкований варіант букви: учні пригадують, з яким звуком та буквою вони знайомилися на уроці читання, називають слова з цією буквою. Далі вчитель має запропонувати порівняти друкований і рукописний варіанти букви, віднайти подібність/відмінність та назвати елементи, з яких вона складається. Після цього вчитель на шкільній дошці має зобразити виучувану букву, детально коментуючи процес написання літери.

Для кращого засвоєння конфігурації виучуваної літери педагог використовує різноманітні прийоми: "Пиши так, як я", "Уявне письмо (в повітрі)", письмо "в необмеженому просторі", "мокрим пензлем на дошці", "сухим пером", "з рукою вчителя", "на піску (цукрі, манці)", "калькування", "ліплення з пластиліну" та ін. Також у процесі навчання каліграфічного письма активно використовується прийом "моделювання" – це застосування різноманітних матеріалів: цеглинок LEGO, гудзиків, камінців, каштанів, жолудів, квасолі, мотузочок тощо для конструювання букви. Діти викладають на парті літеру, намагаючись якомога точніше передати її форму.

Лише після цього учні можуть розпочати самостійно писати літеру в робочих зошитах із друкованою основою по наведеному контуру. Під час написання букв учитель стежить за роботою школярів, надає індивідуальну допомогу. Після написання рядка літер дітьми самостійно педагог перевіряє та робить аналіз основних помилок. У цей період важливо звертати увагу першокласників на дотримання правильного нахилу нових літер, на відповідне розміщення їх у словах чи складах, на рівні проміжки між написаним та на однакові відстані між буквами.

Учитель має пам'ятати, що вивчення нової букви не обмежується лише завданнями на багаторазове її написання. Варто давати завдання на поєднання нової літери з попередньо вивченими, утворювати з нею склади та слова. Також слід систематично працювати над удосконаленням написання елементів букв, що вивчалися в добуковий період.

Мета післябуквеного періоду: навчити учнів застосовувати знання, вміння й навички з письма, отримані в попередні періоди. У цей час школярам пропонуються такі вправи:

- списування слів із пошуком пропущених літер;
- письмо з пам'яті;

- зорові та зорово-слухові диктанти та ін.

Під час самостійного списування вчитель має нагадувати дітям, що слово, яке вони записують, слід напівголосно собі продиктовувати по складах чи звуках. Також у цей період навчання грамоти учитель має звернути увагу на відпрацювання написання складних за конфігурацією великих букв (*Ж, К, Ф, Д, Б*) та буквосполучень *Дз, Дж*.

Отже, процес навчання письма дітей молодшого шкільного віку є доволі складною справою. Учителі початкових класів мають дотримуватись методик, що відповідають саме тому чи іншому етапові навчання. Лише тоді можна сподіватися на успішне засвоєння здобувачами освіти такої важливої навички, як письмо.

Список використаної літератури

1. Кирей І. Ф., Трунова А. В. Методика викладання каліграфії : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1994. 196 с.
2. Методика навчання каліграфічного письма в початковій школі : навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання педагогічних закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / упорядник Н. О. Янко. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2021. 92 с.
3. Палійчук О. М. Методика навчання каліграфічного письма : навч. посіб. 2-ге вид. Чернівці : Букрек, 2015. 343 с.
4. Цєпова І. В. Методи і прийоми навчання письма : історія і сучасність. *Науковий огляд*. 2015. № 8 (18). С. 1–11. URL: <http://oaji.net/articles/2015/797-1445617539.pdf>